

Od Redakcji

DOI: <https://doi.org/10.21697/an.9365>

Skalne Podhale: góralszczyzna, zakopianina, nierozłącznie zrosnięte z rodzimą kulturą jako nieredukowalny aspekt dziedzictwa naszej przeszłości, stanowi zarazem – jakże atrakcyjny – element karnawału współczesności. Jest żywym, nieustannie aktualizującym się mitem, wciąż inspirującym apologetów i prowokującym tych, którzy dążą do jego odczarowania. Jest zatem, co dla nas szczególnie istotne, zjawiskiem domagającym się dalszych studiów. W niniejszym numerze rocznika Instytutu Historii Sztuki UKSW „Artifex Novus” podjęliśmy próbę zmierzenia się z tym fenomenem. Do współpracy zaprosiliśmy grono uznanych badaczek i badaczy z obszaru historii, historii sztuki, architektury i konserwacji, dziejów rzemiosła artystycznego i wzornictwa przemysłowego. Jako temat przewodni zaproponowaliśmy szeroko rozumianą kulturę regionu podhalańskiego, kształtującą się na styku miłości do gór, wzniosłych uczuć patriotycznych i utopijnej wiary w moc sztuki pierwotnej, którym towarzyszy nieodłączny kontekst ekonomicznego pragmatyzmu inwestorów.

Artykuły zamieszczone w roczniku skupiają się na dziejach Zakopanego i jego kultury w XX stuleciu. Zagadnienia podjęte przez autorki i autorów potwierdzają zaawansowanie badań na temat okresu międzywojennego. W wielu aspektach poszerzają i porządkują wiedzę, ale wskazują także na rosnące zainteresowanie dziejami powojennego Zakopanego epoki Polski Ludowej, jawiącej się już dziś we wspomnieniach nostalgicznie, z cepeliowskim wdziękiem.

Tom otwiera tekst Jerzego Kochanowskiego. Prezentuje on społeczno-polityczno-ekonomiczny konglomerat relacji nadających ton powojennemu środowisku zakopiańskiemu. Opisuje rzeczywistość dość daleko wykraczającą poza stereotypowy obraz miasta i jego mieszkańców. Artykuł badacza konsekwentnie zgłębiającego istotę Zakopanego jako „wolnej przestrzeni” stanowi wprowadzenie do zasadniczej części tomu, koncentrującej się wokół wybranych problemów historii sztuki. Otwierają ją artykuły z zakresu rzemiosła artystycznego i meblarstwa. Bazując na materiałach archiwalnych i zbiorach znajdujących się często w posiadaniu prywatnych kolekcjonerów, porządkują one i znacznie poszerzają dotychczasowy stan badań. Bożena Kostuch, ceniona znawczyni ceramiki, przygotowała pierwsze tak kompletne monograficzne opracowanie twórczości Stanisława Sobczaka. Joanna Paprocka-Gajek w pionierskim i niezwykle skrupulatnym opracowaniu prezentuje dorobek i stan zachowania przedmiotów metalowych, wykonanych w stylu zakopiańskim w firmie Marcina Jarry w pierwszej ćwierci XX w., obiektów cenionych przede wszystkim przez wąskie grono znawców i koneserów. W kręgu rzemiosła artystycznego i meblarstwa pozostają też dwa kolejne artykuły – Michała Myślińskiego, dotyczący inspiracji tematyką podhalańską i zdobnictwem zakopiańskim w powojennej polskiej biżuterii i galanterii, oraz tekst Anny Kostrzyńskiej-Miłosz, dotyczący projektów mebli

Józefa Kulona – zasłużonego twórcy i aktywnego uczestnika zakopiańskiego życia artystycznego drugiej połowy XX w.

Istotnym kontekstem podjętej przez nas problematyki jest rosnące zainteresowanie wyrobami „zakopiańskimi”, umiejętnie podsypane wśród kolekcjonerów przez animatorów rodzimego rynku sztuki. Mamy ogromną nadzieję, że poszerzanie i merytoryczne opracowywanie wiedzy przyczyni się do pogłębienia znawstwa u potencjalnych nabywców dzieł sztuki, mebli i obiektów rzemiosła artystycznego. Dostrzegamy szczególną wagę tego aspektu w obliczu coraz częstszych przypadków pojawiania się w handlu współczesnych kopii, uchodzących za dawne, oryginalne obiekty. Kolejną naszą intencją jest wzbudzenie namysłu nad kwestią rzetelnej wyceny przedmiotów, które – obecnie uznawane za modne i pożądane – niejednokrotnie osiągają ceny, jak się wydaje, znacząco przewyższające walory artystyczne i historyczne artefaktów. Zjawisko to obserwować możemy m.in. w przypadku drewnianych rzeźb, określanych potocznie jako „dzieła szkoły zakopiańskiej”, szczególnie cenionych w ich „klasycznym” pseudo-kubistycznym stylu lat 20. i 30. Tym kameralnym, dekoracyjnym obiektem poświęciła artykuł Maria Muszkowska, ukazując nieoczywiste, instytucjonalne konteksty towarzyszące ich powstawaniu i promowaniu. Zakopiańscy rzeźbiarze okresu międzywojennego stali się też tematem tekstu Anny Rudzkiej, prezentującej dalszy etap artystycznej edukacji absolwentów Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego.

Jako odbiorcy i miłośnicy kultury zakopiańskiej przyzwyczajeni jesteśmy do jej ścisłego związku z tradycją podhalańskiego regionu (w zakresie form, ornamentu, tematyki). W tym kontekście szczególnie interesujący jest opracowany przez Urszulę Dragońską przypadek zakopiańskiego okresu twórczości Jana Skotnickiego. W swoich dziełach graficznych artysta ten zachował zaskakujący dystans do zakopiańskiej tematyki i zupełną obojętność wobec uroków tatrzańskiej przyrody.

Kolejna grupa tekstów poświęcona jest architekturze Zakopanego. Bartosz Podubny rewiduje dotychczasowe ustalenia i hipotezy dotyczące architekta budynku Księżówki. Z kolei Romana Rupiewicz i Anna Wiśnicka podejmują kontrowersyjny temat współczesnego podtatrzańskiego budownictwa. Autorki stawiają odważne pytania o przyszłość zakopiańskiej urbanistyki i celowość dokonujących się procesów.

Na zakończenie prezentujemy komunikaty podsumowujące ustalenia dwóch debiutujących badaczek – Julii Mohelickiej i Blanki Burnat. Traktujemy je jako interesującą zapowiedź kierunków przyszłych badań.

Uzupełnienie części merytorycznej stanowią zapisy przeprowadzonych przez nas rozmów. Pierwsza, z Zofią Radwańską, dotyczy zbioru witkacjanów w Muzeum Tatrzańskim im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem. Do drugiego wywiadu zaprosiliśmy Bartłomieja Jureckiego, autora fotograficznych reportaży dokumentujących tradycję i współczesność podhalańskich górali.

Tom uzupełnia snute przez Karola Guttmejera wspomnienie dr. Lecha Krzyżanowskiego (1931–2017), konserwatora i zabytkoznawcy, którego erudycyjnych wykładów z zapartym tchem słuchali studenci historii sztuki w ATK i UKSW.

Katarzyna Chrudzimska-Uhera

ORCID: 0000-0001-6283-4682

Paweł Drabarczyk vel Grabarczyk

ORCID: 0000-0002-7264-4943

Tom 5 czasopisma „Artifex Novus” ukazuje się dzięki wsparciu finansowemu pozyskanemu od firmy MAJ sp. z o.o., Pani Joannie Oppeln-Bronikowskiej – Prezes Zarządu firmy, oraz Pani Bożenie Stępień – koordynatorce ze strony Sponsora, składamy serdeczne podziękowania.

MAJCENTRUM